

ОСОБЛИВОСТІ ЗОННОЇ СТРУКТУРИ НАДГРАТОК ТИПУ $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$

С. В. Мельничук, Я. М. Михайлевський, І. М. Юрійчук
Чернівецький державний університет імені Юрія Федьковича,
вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна

(Отримано 19 січня 2000 р.; в остаточному вигляді — 14 червня 2000 р.)

Теоретично розрахована зонна структура надграток $[100] (\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ залежно від товщини напівпровідникових шарів CdTe і $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ та концентрації магнетної компоненти. Розрахунки проведені в рамках методу сильного зв'язку, базис якого включає s -, p -орбіталі кожного атома та d -орбіталі катіона. Проаналізовано внесок у формування енергетичного спектра надгратки $3d$ -станів Mn в порівнянні з відповідним внеском у випадку об'ємного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$. Показано, що надгратка на основі напівмагнетного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ з невеликою товщиною шару CdTe є напівпровідниковим матеріалом з подібними до об'ємного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ магнетними властивостями, але зі складнішою залежністю ширини забороненої зони від магнетної компоненти. Результати розрахунку апробовано при поясненні експериментального спектра фотолюмінесценції в надгратковій структурі на основі $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$.

Ключові слова: зонна структура, напівмагнетний напівпровідник, надгратка.

PACS number(s): 73.20.Dx, 78.66.Hf

I. ВСТУП

Надгратки на основі напівмагнетного напівпровідника $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ викликають останнім часом значний інтерес у дослідників [1,2]. Завдяки магнетній компоненті такі гетероструктури мають унікальні оптичні й магнетні властивості, а саме, аномально велике зееманівське розщеплення, гігантське фарадеївське повертання площини поляризації світла та ін. [3]. Особливістю напівмагнетного напівпровідника $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ є можливість коригувати ширину його забороненої зони як умістом магнетної компоненти, так і магнетним полем. Для надграток типу $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ з'являється ще декілька ступенів вільності при керуванні шириною забороненої зони, пов'язаних з її залежністю від товщини напівпровідникових шарів, які складають надгратку. Незважаючи на те, що такі гетероструктури досить широко експериментально досліджуються, їхній енергетичний спектр і, особливо, спектр короткоперіодних надграток ($n, m < 10$) вивчений недостатньо.

У цій роботі теоретично вивчено зонну структуру надграток $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ з напрямком росту $[100]$ залежно від геометрії надгратки та концентрації магнетної домішки. Проаналізовано внесок у формування енергетичного спектра $3d$ -станів Mn в порівнянні з відповідним внеском у випадку об'ємного кристала. Результати розрахунку апробовано при поясненні експериментального спектра фотолюмінесценції надгратки на основі $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$.

З геометричної точки зору надгратка $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ становить собою сукупність n атомних площин CdTe і m площин $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$, перпендикулярних певному кристалографічному напрямку, які періодично повторюються вздовж нього з періодом надгратки. Теоретичний підхід для розра-

хунку енергетичного спектра як надгратки, так і вихідних матеріалів базується на напівемпіричному методі сильного зв'язку, базис якого складають атомні орбіталі, центровані на вузлах кристала. У цій моделі враховано взаємодію тільки між найближчими сусідами. Модель дозволяє одержати реальну зонну структуру по всій зоні Бріллюена кристала для цілого ряду бінарних напівпровідників групи A^2B^6 [4], в тому числі і для CdTe . Для напівмагнетного напівпровідника $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ необхідно враховувати наявність $3d$ -орбіталей Mn , що робить задачу знаходження спектра нетривіальною. Зупинимось спочатку детальніше на розрахунку зонної структури об'ємного напівмагнетного напівпровідника в моделі сильного зв'язку.

II. ЗОННА СТРУКТУРА ОБ'ЄМНОГО КРИСТАЛА

Напівмагнетний напівпровідник $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ є твердим розчином на основі сполуки зі структурою цинкової обманки — CdTe , у якому частина немагнетних катіонів заміщена елементом перехідної групи — Mn . Електронна зонна структура напівпровідникових сполук із магнетними компонентами достатньо повно вивчена теоретично й експериментально [5–7]. Зони sp -типу таких напівпровідників виявляють поведінку, аналогічну sp -зонам немагнетного матеріалу, а магнетні $3d$ -електрони Mn утворюють зони, що розщеплюються в результаті сильної кулонівської та обмінної взаємодій. Більшість оптичних і магнетних властивостей напівмагнетного напівпровідника $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ можна пояснити обмінною взаємодією зонних sp -електронів і $3d$ -електронів, а також Mn – Mn -обмінною взаємодією [6]. Тому для коректного опису зонного спектра напівмагнетного на-

півпровідника базис гамільтоніяна повинен включати s -, p -орбіталі кожного атома та d -орбіталі катіона.

Гамільтоніян напівмагнетного напівпровідника має вигляд:

$$H = H_{sp} + H_d + H_{sp-d}. \quad (1)$$

Тут H_{sp} і H_{sp-d} — звичайний зонний гамільтоніян напівпровідника групи A^2B^6 , до sp -базису якого додані катіонні d -орбіталі і s^* -орбіталі катіона й аніона. Останні дозволяють коректніше описати поведінку першої зони провідності у високосиметричних точках зони Бріллюена [4]. Матричні елементи гамільтоніяна H_{sp} в базисі сильного зв'язку виражаються через відомі параметри сильного зв'язку — E_{ss} , E_{xx} , E_{xy} , E_{sac} , E_{sca} [4], які для об'ємних CdTe і MnTe відшукували з аналітичного розв'язку відповідних секулярних задач у точках Γ і X зони Бриллюена:

$$\begin{aligned} E_{ss} &= \frac{1}{2}([E_{\Gamma_1^c} - E_{\Gamma_1^v}]^2 - [E_{sc} - E_{sa}]^2)^{\frac{1}{2}}, \\ E_{xx} &= \frac{1}{2}([E_{\Gamma_{15}^c} - E_{\Gamma_{15}^v}]^2 - [E_{pc} - E_{pa}]^2)^{\frac{1}{2}}, \\ E_{xy} &= \frac{1}{2}([E_{\Gamma_{15}^c} - E_{X_5^v}]^2 - [E_{sa} - E_{pc}]^2)^{\frac{1}{2}}, \\ E_{sac} &= \frac{1}{2}([E_{sa} + E_{pc} - 4E_{X_5^v}]^2 - [E_{sa} - E_{pc}]^2)^{\frac{1}{2}} \quad (2) \\ E_{sca} &= \frac{1}{2}([E_{sc} + E_{pa} - 4E_{X_5^v}]^2 - [E_{sc} - E_{pa}]^2)^{\frac{1}{2}}, \\ E_{sc} + E_{sa} &= E_{\Gamma_1^c} + E_{\Gamma_1^v}, \\ E_{pc} + E_{pa} &= E_{\Gamma_{15}^c} + E_{\Gamma_{15}^v}. \end{aligned}$$

Значення енергій E_{Γ} вибирали з експериментальних даних, а для гіпотетичного кубічного MnTe — з результатів першопринципних розрахунків [8]. Діагональні матричні елементи E_{sa} , E_{sc} , E_{pa} , E_{pc} знаходили через відповідні енергії атомних станів [9]. Числові значення параметрів сильного зв'язку для CdTe і MnTe й обговорення методу їх вибору наведені в праці [10].

Доданок H_d описує внутрішньоцентрові обмінно-кореляційні ефекти в наполовину заповненій $3d$ -зоні, що трактується в узагальненій формі Мотта-Габбарда [11]:

$$H_d = \sum_{i\mu\sigma} \left(\varepsilon_{\mu} n_{i\mu\sigma} + \frac{U}{2} n_{i\mu\sigma} n_{i\mu-\sigma} - \frac{J}{2} \sum_{\nu \neq \mu} n_{i\mu\sigma} n_{i\nu\sigma} \right). \quad (3)$$

Тут $n_{i\mu\sigma}$ — числа заповнення $3d$ -орбіталі типу μ ($\mu = t_{2g}, e_g$) зі спіном σ на i вузлі Mn. Параметри U і J відповідають за внутрішньоцентрову кулонівську

й обмінну взаємодію. Незважаючи на багаточастинкову природу гамільтоніяна (3), зонну структуру напівмагнетного напівпровідника можна описати в одноелектронному наближенні, у рамках якого $3d$ -зони Mn розщеплюються на дві підзони, нижня з яких повністю заповнена і лежить у глибині валентної зони [7]. Величина розщеплення складає $U_{\text{eff}} = U + 4J$.

Доданок H_{sp-d} у (1) описує взаємодію між sp -станами зони і $3d$ -станами Mn. Параметр V_{pd} , що характеризує величину p - d гібридизації, оцінювали з експериментально вимірної константи обмінної sp - d взаємодії: $V_{pd} = 0.219$ eV [12].

Електронний спектр $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ розраховано в наближенні віртуального кристала на основі двох граничних випадків — CdTe і MnTe. Для гіпотетичного MnTe зі структурою цинкової обманки при визначенні параметрів сильного зв'язку використано результати розрахунків феромагнетної фази MnTe з перших принципів [8]. Необхідно розрізнити два напрямки спіну на вузлах MnTe: уверх — $\uparrow$ і вниз — $\downarrow$. Парамагнетну фазу отримуємо, якщо припустити, що спіни обох орієнтацій у вузлах катіонної ґратки розподілені випадково. При параметризації гамільтоніяна парамагнетного MnTe це означає, що необхідно усереднити параметри сильного зв'язку для двох можливих напрямків спіну. Тому в наближенні віртуального кристала спектр парамагнетного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ моделюється псевдочетвірним твердим розчином $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_{\uparrow x/2}\text{Mn}_{\downarrow x/2}\text{Te}$ [7].

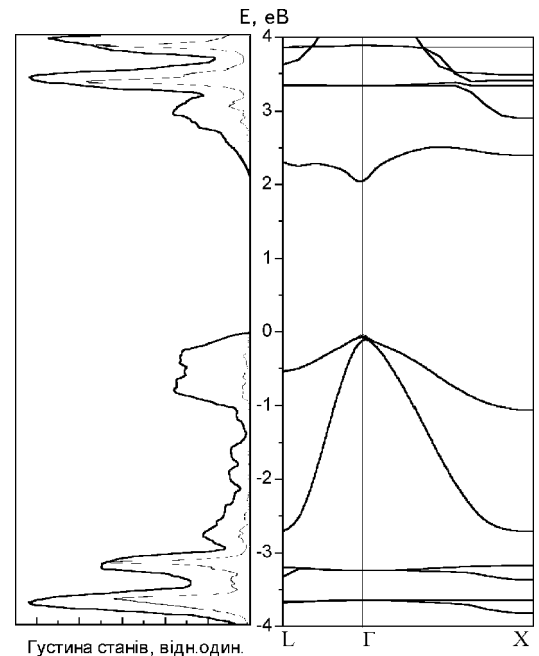

Рис. 1. Зонна структура та густина електронних станів напівпровідника $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$, $x = 0.24$.

Величина внутрішньоцентрового ефективного розщеплення U_{eff} , яка задає положення заповнених і незаповнених $3d$ -станів Mn, є визначальною при параметризації гамільтоніяна (2). Дослідження синхро-

тронного випромінювання й фотоемісійної спектроскопії в $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ свідчать, що зона заповнених $3d$ -станів розташована на 3.4 eV нижче від краю валентної зони напівпровідника E_v [6,7]. Вивченням ультрафіолетової фотоемісії із зони провідності в $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ встановлено, що величина ефективного розщеплення знаходиться в межах $U_{\text{eff}} = 7.0 \pm 0.2$ eV [12]. Це дозволяє стверджувати, що зони незаповнених $3d$ -станів розташовані в ділянці першої зони провідності приблизно на віддалі 3.6 eV вище від краю валентної зони.

На рис. 1 зображено розрахований з отриманими параметрами зонний спектр напівмагнетного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ при $x = 0.24$, а також густина електронних станів кристала. Густина електронних станів розраховувана інтегруванням за зоною Бріллюена методом спеціальних точок [14,15]. Парціальний внесок у густину $3d$ -станів Mn показаний пунктирною лінією. Як видно з малюнка, нижче від краю валентної зони в ділянці між -4 і -3 eV спостерігаються два піки, які відповідають зоні заповнених $3d$ -станів. Зона незаповнених станів дає максимум дещо вище від дна зони провідності. Відзначимо, що $3d$ -стани роблять помітний внесок у стани валентної зони в ділянці від -2.5 до 0 eV. Наші розрахунки спектра напівмагнетного напівпровідника збігаються в загальних рисах із теоретичними обчисленнями інших авторів.

III. ЗОННИЙ СПЕКТР НАДҐРАТКИ

У випадку надґратки [100], сформованої з двох матеріалів зі структурою цинкової обманки, кожна атомна площина в перпендикулярному напрямку [100] містить атоми одного сорту (катиони або аніони), причому ці площини чергуються [13]. Надалі в теоретичному розгляді ми будемо вважати, що надґратка є ненапруженою, тобто постійна ґратки двох матеріалів, що утворюють надґратку, однакова. Це наближення для надґраток $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ справедливе для малих концентрацій x ($x < 0.3$), оскільки різниця постійних ґраток CdTe і $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$

для $x = 0.3$ складає величину не більшу від 1% [5].
Виберемо систему координат, щоб вісь OZ була спрямована паралельно напрямкові [100], а осі OX , OY — уздовж базисних векторів елементарних трансляцій двовимірної ґратки. Рівноважне положення довільного атома надґратки структури визначаємо вектором:

$$\mathbf{R}(plk) = l_1 \mathbf{a}_1 + l_2 \mathbf{a}_2 + l_z \mathbf{a}_z + \boldsymbol{\tau}_z^p + \boldsymbol{\tau}_{\parallel}^{pk}, \quad (4)$$

де $\mathbf{a}_z$ — вектор елементарних трансляцій у напрямку [100], l_z нумерує періоди надґратки, p нумерує атомні площини в межах періоду надґратки ($1 \leq p \leq 2(n+m)$), а вектор $\boldsymbol{\tau}_z^p$ задає положення атомної площини p ; l_1, l_2 — цілі числа; $\mathbf{a}_1, \mathbf{a}_2$ — вектори елементарних трансляцій двовимірної ґратки; вектор $\boldsymbol{\tau}_{\parallel}^{pk}$ визначає позицію атома k -типу в атомній площині p усередині двовимірної елементарної комірки ($k = 1, 2$).

Власні функції кристала характеризуються вектором $\mathbf{k}$, що лежить у межах зони Бріллюена надґратки. У моделі сильного зв'язку хвильову функцію кристала записуємо у вигляді лінійної комбінації атомних орбіталей $\phi_{\alpha}(\mathbf{r})$, центрованих на вузлах $\mathbf{R}(plk)$:

$$\Psi_{\mathbf{k}\alpha}(\mathbf{r}) = \sum_{\alpha p} c_{\alpha p}(\mathbf{k}\alpha) \phi_{\alpha}(\mathbf{r}). \quad (5)$$

Тут α пробігає значення s^- , p^- , d^- , s^* -орбіталей катіона і s^- , p^- , s^* -орбіталей аніона. Записуючи гамільтоніян (1) у базисі (5), одержуємо секулярну матрицю для розрахунку електронного спектра надґратки:

$$|H_{\alpha p, \alpha' p'}(\mathbf{k}\alpha) - E \delta_{ij}| = 0. \quad (6)$$

Матриця (6) має блочну структуру. Кількість блоків і відповідно розмірність матриці (6) залежать від товщини напівпровідникових шарів, які складають надґратку, тобто від чисел m і n . Загальна структура секулярної матриці подана в таблиці 1.

$H(a_1, a_1)$	$H(a_1, c_1)$	0	0	...	0	$H(a_1, c_{2(n+m)})$
$H(c_1, a_1)$	$H(c_1, c_1)$	$H(c_1, a_2)$	0	...	0	0
0	$H(a_2, c_1)$	$H(a_2, a_2)$	$H(a_2, c_2)$	...	0	0
0	0	...	...	...	0	0
...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...
$H(c_{2(n+m)}, a_1)$	0	0	0	...	$H(c_{2(n+m)}, a_{2(n+m)-1})$	$H(c_{2(n+m)}, \dots)$

Таблиця 1. Структура секулярної матриці надґратки.

Вигляд блоків $H(bI, b'J)$ ($1 \leq I, J \leq 2(n+m)$) гамільтонової матриці й відповідне обговорення наведені в праці [16], тут зробимо лише деякі зауваження. З огляду на взаємодію тільки з найближчими сусідами ненульовими є лише блоки з $I = J, J \pm 1$, тому матриця має стрічкову структуру. Циклічні крайові умови зумовлюють появу також ненульових блоків $H(c_{2(n+m)}, a_1)$, $H(a_{2(n+m)}, c_1)$. Матричні елементи матриць $H(bI, b'J)$, що відповідають взаємодіям усередині напівпровідникових шарів, виражаються через параметри сильного зв'язку відповідного об'ємного напівпровідника. На границях розділу матричних елементів вибрано як середнє арифметичне відповідних величин об'ємних напівпровідників. У діагональних блоках різних напівпровідників необхідно врахувати зсув зон ΔE_v , що має місце внаслідок наявності границі розділу двох кристалів. Величину зсуву зон надгратки $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ вибрано так, щоб при $n, m \rightarrow \infty$ вона збігалася з експериментальним значенням $\Delta E_v = 0.100$ меВ [17]. Зауважимо, що зміна цього параметра в межах від 0 до 200 меВ, як показують числові розрахунки, не впливає суттєво на спектр надгратки, особливо це стосується ширини забороненої зони.

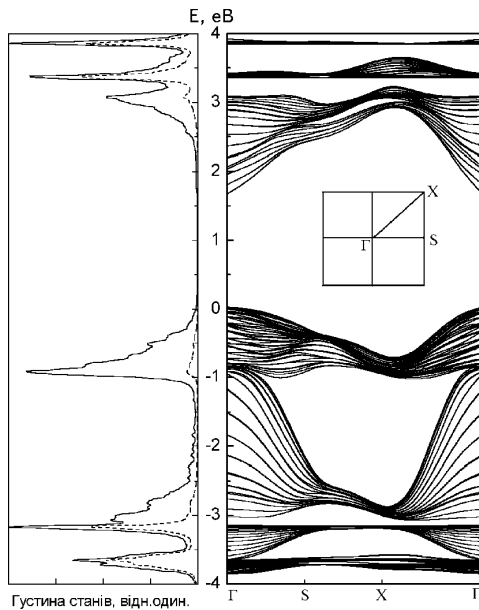

Рис. 2. Зонна структура та густина електронних станів надгратки [100] $(\text{CdTe})_{10}/(\text{Cd}_{0.76}\text{Mn}_{0.24}\text{Te})_{16}$. На вставці зображено поперечний переріз зони Бріллюена надгратки при $k_z=0$.

Енергетичний спектр надгратки при певному значенні хвильового вектора $\mathbf{k}$ отримуємо в результаті діагоналізації секулярної матриці (6). На рис. 2, як приклад, зображено спектр надгратки [100] $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$, період якої містить 10 шарів CdTe і 16 шарів $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$. Результати розрахунку подано вздовж деяких високосиметричних напрямків зони Бріллюена надгратки. На рис. 2 також наведена повна густина станів надгратки та

парціальний внесок у неї 3d-станів Mn (пунктирна лінія). Спектр має складну структуру з характерними міні-зонами, які виникають у результаті “складання” в напрямку росту надгратки зон відповідних об'ємних кристалів. На рисунку можна чітко виділити групу рівнів, що відповідають 3d-станам Mn. Зона заповнених станів, як і в об'ємному $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ (рис. 1), розташована в глибині валентної зони $E_v = -3.4$ еВ, а зона незаповнених станів — у зоні провідності (~ 3.4 еВ). Відзначимо, що енергетичне положення зон порівняно з відповідним розташуванням зон в об'ємному $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ не зазнає помітних змін. Аналіз парціальних густин дозволяє встановити вплив 3d-станів Mn на формування міні-зон надгратки. Як видно, внесок 3d-станів Mn у міні-зони, як валентної, так і зони провідності, незначний, тому можна стверджувати, що вони формуються, в основному, s-, p-станами двох напівпровідників. Аналогічні висновки справедливі і для спектра об'ємного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ та спектра ідеальної поверхні кристала $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ [18], хоча в останніх двох випадках, а особливо у випадку ідеальної поверхні, 3d-стани дають помітніший внесок у зони. Відзначимо також, що зони незаповнених станів розташовані на більшій відстані вглиб зони провідності порівняно зі спектром ідеальної поверхні $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ [18], де для хвильових векторів на краю зони Бріллюена вони можуть навіть знаходитись у забороненому проміжку. Такі особливості спектра справедливі і для надграток з іншою кількістю шарів m, n та іншого складу, в тому числі і для короткоперіодних надграток.

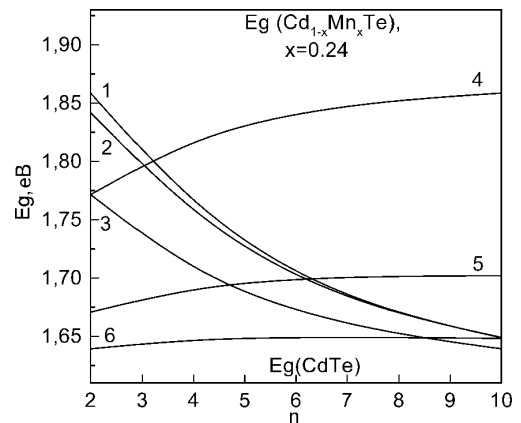

Рис. 3. Ширина забороненої зони надграток $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$, $x = 0.24$ залежно від товщини напівпровідникових шарів: 1 – $(\text{CdTe})_n/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_{10}$; 2 – $(\text{CdTe})_n/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_6$; 3 – $(\text{CdTe})_n/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_2$; 4 – $(\text{CdTe})_2/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$; 5 – $(\text{CdTe})_6/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$; 6 – $(\text{CdTe})_{10}/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$.

Значної зміни, залежно від величини x і товщини напівпровідникових шарів, що утворюють надгратку, зазнає ширина забороненої зони E_g . На рис. 3 зображена залежність ширини забороненої зони надгратки

від кількості напівпровідникових шарів в інтервалі енергій від 1.61 eV (розрахована величина ширини забороненої зони E_g в моделі сильного зв'язку для CdTe) до 1.93 eV (розрахована E_g для $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$, $x = 0.24$). На рис. 4 ця залежність зображена для різного складу напівмагнетного напівпровідника $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ у випадку симетричних надграток ($m = n$). Ширина забороненої зони для короткоперіодичних надграток суттєво залежить від кількості шарів. Причому зі зміною кількості шарів CdTe (криві 1,2,3) E_g змінюється різкіше, ніж при зміні кількості шарів $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ (криві 4,5,6). Зі збільшенням товщини CdTe E_g наближається до свого значення в об'ємному матеріалі — 1.61 eV.

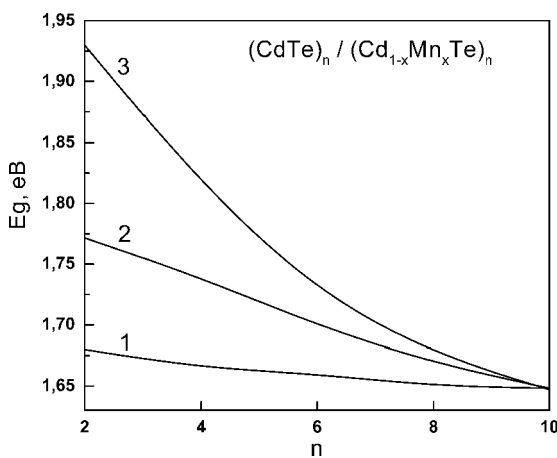

Рис. 4. Ширина забороненої зони симетричних надграток $(\text{CdTe})_n / (\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ з різною концентрацією магнетної компоненти залежно від товщини напівпровідникових шарів: 1 — $x = 0.10$; 2 — $x = 0.24$; 3 — $x = 0.50$.

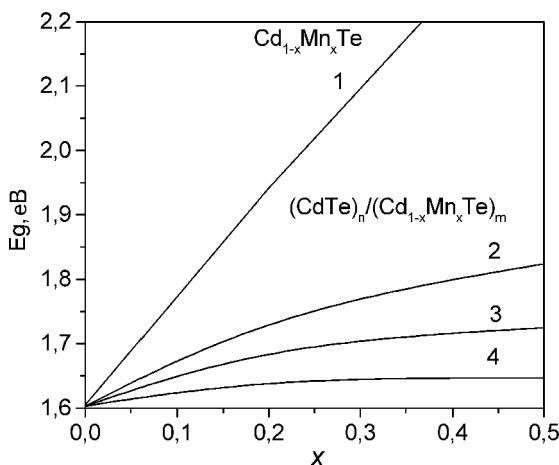

Рис. 5. Ширина забороненої зони надгратки $(\text{CdTe})_m / (\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ залежно від концентрації магнетної компоненти для різних товщин шарів CdTe: 1 — об'ємний $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$; 2 — $m = 4$, $n = 16$; 3 — $m = 6$, $n = 16$; 4 — $m = 10$, $n = 16$.

На рис. 5 наведено залежність E_g від концентрації

Mn для надгратки, шар напівмагнетного матеріалу якої є досить великої товщини $m = 16$. Подано декілька залежностей для різної товщини шару CdTe, а також при його відсутності, тобто для об'ємного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$. Ширина забороненої зони надграток, на відміну від ширини зони об'ємного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$, нелінійно залежить від x , і це особливо важливо для надграток з великим $n > 10$. Відзначимо також, що в останньому випадку ширина зони при $x > 0.3$ практично перестає залежати від концентрації Mn.

Таким чином, надгратка на основі напівмагнетного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ з певною невеликою кількістю шарів CdTe є напівпровідниковим матеріалом з подібними до об'ємного $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ магнетними властивостями (оскільки останні зумовлені розташуванням $3d$ -зон, що міняються незначно), але зі складнішою залежністю ширини забороненої зони від магнетної компоненти.

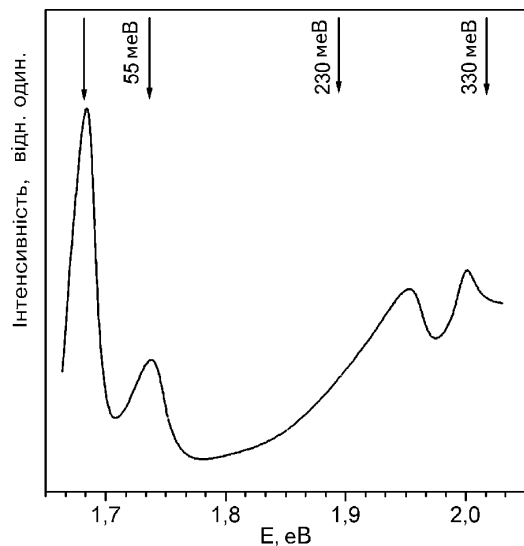

Рис. 6. Експериментальний спектр фотолюмінесценції надгратки $(\text{CdTe})_{10} / (\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_{16}$, $x = 0.24$ [17]. Стрілками вказано розраховані відносні енергетичні віддалі міні-зон надгратки в точці Г зони Бріллюена.

У праці [17] досліджено екситонну фотолюмінесценцію в надграткових структурах типу $(\text{CdTe})_m / (\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$. Спектр фотолюмінесценції надгратки $(\text{CdTe})_{10} / (\text{Cd}_{0.76}\text{Mn}_{0.24}\text{Te})_{16}$ при $T = 2$ K наведено на рис. 6, де в інтервалі енергій 1.6–2.1 eV спостерігаються чотири піки, перший з яких — при 1.685 eV. Інші три піки розташовані щодо першого відповідно на 55 meV, 240 meV, 305 meV. Експериментальні піки можна зіставити з точністю до енергії зв'язку екситона з переходами в точці Г зони Бріллюена з краю зони провідності на ряд міні-зон валентної зони. Перший пік відповідає, очевидно, переходам із краю зони провідності на групу рівнів надгратки, що формує край валентної зони. Розрахована ширина забороненої зони надгратки $(\text{CdTe})_{10} / (\text{Cd}_{0.76}\text{Mn}_{0.24}\text{Te})_{16}$ складає 1.65 eV, що відрізняється від положення першого піка на величину

порядку енергії зв'язку екситона. Наступні піки на рис. 6 можна трактувати як переходи на групи рівнів, що утворюють перші міні-зони надґратки (рис. 2). У точці Γ ці міні-зони розташовані нижче від краю валентної зони на величину 55 меВ, 230 меВ, 330 меВ

відповідно, що непогано корелює з експериментальним положенням піків. Стрілками на рис. 6 ми вказали відносно положення перших міні-зон надґратки (поєднавши положення першої стрілки з першим експериментальним піком).

-
- [1] W. Grieshaber, A. Haury, J. Cibert, Y. Merle d'Aubigne, A. Wasiela, J. A. Gaj, Phys. Rev. B **53**, 4891 (1996).
- [2] P. Chen, J. Nicholls, J. H. C. Hogg, T. Stirner, W. E. Hagston, B. Lunn, D. E. Ashenford, Phys. Rev. B **52**, 4732 (1995).
- [3] A. K. Bhattacharjee, G. Fishman, J. Cryst. Growth **184/185**, 942 (1998).
- [4] P. Vogl, H. P. Hjalmarson, J. D. Dow, J. Phys. Chem. Solids **44**, 365 (1983).
- [5] *Полумангнитные полупроводники* (Мир, Москва, 1992) [Перевод на русский под ред. Я. Фурдины, Я. Косуца].
- [6] B. E. Larson, K. C. Haas, H. E. Ehrenreich, A. E. Carlson, Phys. Rev. B **37**, 4137 (1988).
- [7] K. C. Haas, H. Ehrenreich, Acta Phys. Pol. A **73**, 933 (1988).
- [8] Su-Huai Wei, A. Zunger, Phys. Rev. B **35**, 2340, (1987).
- [9] У. Харрисон, *Электронная структура и свойства твердых тел* (Мир, Москва, 1983).
- [10] С. В. Мельничук, Я. М. Михайлевский, І. М. Паренко, І. М. Юрійчук, Наук. вісн. Чернівецького ун-ту, фізика, вип. 29, 39 (1998).
- [11] J. Masek, B. Velicky, V. Janis, J. Phys. C **20**, 59 (1987).
- [12] M. Taniguchi, K. Mimura, H. Sato, J. Harada, K. Miyazaki, H. Namatame, Y. Ueda, Phys. Rev. B **51**, 6932 (1995).
- [13] Ф. Бехштедт, Р. Ендерлайн, *Поверхности и границы раздела полупроводников* (Мир, Москва, 1990).
- [14] D. J. Chadi, M. L. Cohen, Phys. Rev. B **8**, 5747, (1973).
- [15] Y. R. Ren, J. D. Dow, J. Shen, Phys. Rev. B **38**, 10677, (1988).
- [16] С. В. Мельничук, В. І. Студенець, І. М. Юрійчук, Журн. фіз. досл. **1**, 570 (1997).
- [17] S. K. Chang, A. V. Nurmikko, J. W. Wu, L. A. Kolodzievski, R. L. Gunshor, Phys. Rev. B **37**, 1191 (1988).
- [18] С. В. Мельничук, Я. М. Михайлевский, І. М. Паренко, І. М. Юрійчук, Наук. вісн. Чернівецького ун-ту, фізика, вип. 40, 30 (1998).

PECULIARITIES OF THE $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ SUPERLATTICES BAND STRUCTURE

S. V. Melnychuk, Y. M. Mykhailevsky, I. M. Yuriychuk
Chernivtsi State University
 2 Kotsyubynski str., Chernivtsi, UA-58012, Ukraine
 E-mail: microel@chdu.cv.ua

The band structure of the $[100]$ $(\text{CdTe})_m/(\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te})_n$ superlattices is calculated theoretically depending on the semiconductor CdTe and $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ layers width and magnetic component concentration. Calculations are carried out within semiempirical tight-binding method, which includes s -, p -orbitals of each atom and cation d -orbitals. The Mn $3d$ -states contribution to the formation of the superlattice energy spectrum is analyzed and compared with the corresponding contribution in the case of bulk $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$. It is shown that a superlattice on the base of the diluted magnetic semiconductor $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$ with a small width of CdTe layers is a semiconductor material with the similar magnetic properties but with a more complicated dependence of the crystal forbidden band gap on the magnetic component concentration. The results of band structure calculations are used for explaining the experimental photoluminescence spectrum of a superlattice based on $\text{Cd}_{1-x}\text{Mn}_x\text{Te}$.